

TŐKEI FERENC

SINOLÓGUSI PÁLYÁMRÓL¹

[TÁJÉKOZTATÓ ÍRÁS EGY NÉHÁNY ÉVE KÉSZÜLŐ
KÍNAI ÉLETRAJZ SZERZŐJÉNEK]

1930. október 3-án születtem Budapesten. Egészen fiatal korom óta legjobban az irodalom érdekelt, később a történelem és a filozófia. A magyar irodalmon kívül a világirodalom területén is meglehetősen nagy olvasottságra tettem szert; olvastam a magyaron kívül franciául és németül is. Magam is, mint minden ifjú ember, megpróbálkoztam versek, majd elbeszélések és drámák írásával. És éppen a drámatörténet tanulmányozásakor tudtam meg, hogy a régi kínai színházművészet és színműírás sok tanulsággal szolgálhat a modern európai színház és dráma számára. Megjegyzem, hogy akkor Bertolt Brechről, aki Li Xingdao *Kréta*körét (*Huilanji*) felfedezte a maga számára, még csak nem is hallottam.

Még gimnazista koromban elkezdtem tehát kínaiul tanulni, hogy a kínai színjátékkal megismerkedhessem. 1949-ben kínai szakos hallgatója lettem az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának. Akkor az orientalista tanszékek az úgynevezett

¹ A szöveg megjelent: *Allandóság a változásban – T'ung-pien. Tőkei Ferenc 70. születésnapjára*, Politika+Kultúra Alapítvány, 2000, 436–439; valamint *Tanulmányok, cikkek, interjúk* (Tőkei Ferenc életműsorozat VIII), Magiszter Társadalomtudományi Alapítvány, 2007, 31–34.

muzeológia szak keretében működtek, s ebben a keretben kötelező volt például egyetemes néprajzot (etnológiát), világirodalmat, világörténelmet, esztétikát is tanulni, valamint nekem kínai és belső-ázsiai művészettörténetet is. A kínai nyelv és irodalom mellett egyébként klasszikus tibeti nyelvet is tanultam két éven át. Így aztán egyetemi képzésem nagyon megfelelt sokoldalú érdeklődésemnek, s tudományos témáim sokfélesége, egyszerre több témában való munkálkodásom, időről időre témaváltásom – egyéni hajlamaimon kívül – kiváló egyetemi képzésemén nyugszik.

1953-ban aspiráns lettem, s három évre az egyetemi tanszéken maradtam. A kandidátusi dolgozat, amelyet 1956 őszén védtem meg, a Zhou-dinasztia korának földtulajdonviszonyairól szólt. Ennek munkálatai során találkoztam Marx műveiben a „ázsiai termelési mód” fogalmával, s hamarosan világossá vált számomra, hogy a kínai történelem, társadalom és kultúra teljesen érthetetlen marad, ha Marxnak ezt a fogalmát a sematikus-dogmatikus tankönyvek módjára figyelmen kívül hagyjuk. A témáról 1960-ban egy kis könyvet írtam, amely a világ számos nyelvén megjelent.

Ugyanakkor nem lettem hűtlen a kínai irodalomhoz sem. Már 1953-ban találkoztam Qu Yuan költészetével, amely óriási hatással volt rám. Műveit nyomban lefordítottam magyar prózára, amelyből Weöres Sándor, a nagy magyar költő készített remek versfordítást. A *Lisao*-t később újra lefordítottam, s ekkor barátom, az ugyancsak nagy költő, Nagy László formálta prózámot remekművé versekké. Qu Yuan költészetét azóta is újra meg újra tanulmányozom, és néha tanítom is a budapesti egyetemen. Könyvet is írtam róla, amelyet aztán Franciaországban és Japánban is kiadtak. Qu Yuant ma is a legnagyobb kínai költőnek tartom, a *Lisao*-t pedig a legnagyobb, csak világirodalmi mércével mérhető kínai költeménynek.

Mind a földtulajdonviszonyok, mind a kínai költészet tanulmányozásához elengedhetetlen volt, hogy megismerkedjem az ókori kínai filozófiával is. Valamennyi nagy ókori kínai filozófus művét tanulmányoztam többször is; és készítettem műveikből egy háromkötetes válogatást, amely fordításomban, jegyzeteimmel és kis tanulmányaimmal többször is megjelent Magyarországon. A kínai filozófiát ma is tanítom az egyetemen.

Esztétikai érdeklődésem is könnyen megtalálta tárgyát, mégpedig a Han-kor utáni idők kínai esztétikai irodalmában. Magyarra

fordítottam egy kötetnyi válogatást a kínai esztétika alapszövegeiből, amely két kiadásban is nagy sikert aratott. Akadémiai doktori disszertációmát Liu Xie *Wenxin diaolong*ja elemzésének szenteltem; ez a munkám a magyaron kívül angolul is megjelent. Filozófiai és esztétikai érdeklődésem szorosan összefügg egymással; ezeken a területeken ma is dolgozom, legutóbb például egy kínai buddhista filozófiai szöveggyűjteményt állítottam össze és fordítottam le magyarra.

Még a sinológia felé elindító színházi érdeklődésem is eleven maradt bennem. A hatvanas években lefordítottam és kiadtam például Guan Hanqing *Dou E yuan*ját, Li Xingdao *Huilanji*-jét és Wang Shifu *Nyugati szobáját*. Guan Hanqing drámáját egy színház két rendezésben is előadta, Li Xingdao *Krétaköréből* pedig a kiváló magyar filmrendező, Bódy Gábor készített tv-filmet.

A későbbi kínai irodalomból igen nagy hatással volt rám az elbeszélési irodalom néhány remekműve, s különösképpen Pu Songling *Liaozhai zhiyi* című gyűjteménye, amelyből egy kis kötetnyi novellát le is fordítottam magyarra. Azt hiszem, Pu Songling egyike volt a legnagyobb kínai íróknak, novellisztikája világirodalmi rangú. Ma is a legkedvesebb kínai prózaíróm. A modern kínai irodalomból szeretem és nagyra tartom Lu Xunt, a *Gushi xinbiant* és a *Yecao*-t lefordítottam magyarra.

Fordítói munkásságom végső mérlege eddig: több tízezer versor prózafordítása, többkötetnyi kínai filozófiai és esztétikai szöveg, valamint többkötetnyi kínai dráma és elbeszélés fordítása. A fordítói munkában mindig nagy gyönyörűséget találtam; úgy gondolom, egy klasszikus kínai művet akkor ért meg igazán az ember, ha anyanyelvére lefordítja azt. Maradék éveimben még sokat szeretnék fordítani.

A voltaképpen sinológia (*hanxue*) körén kívül sokat foglalkoztam Marx történetfilozófiájával, Lukács György esztétikájával; ezekben a témákban is több tanulmányt írtam. Bizonyos, hogy ezekben a témákban való vizsgálódásaim komolyan hatottak sinológiai munkásságomra is.

Végül szólnom kell egy olyan érdeklődésemről, amely nem tartozik a sinológia körébe, de a Kína-kutatás (*zhongguoxue*) körének nagyon fontos szelete. Kevéske klasszikus tibeti nyelvismeretem hozzásegített ahhoz, hogy kicsit beletanuljak Kína déli nemzeti kisebbségeinek nyelvébe és irodalmába (természetesen a sino-tibeti

vagy tibeto-birmán nyelvekről beszélek). Belekóstoltam a *dongba* írásos *naxi* szövegekbe, de igazában a *yi* népköltészet érdekel, főleg a *sani* és az *axi*. A déli nemzeti kisebbségek kutatása Magyarországon (noha igen fejlett tibetológia van) még a kezdet kezdetén tart; szeretném ezt a kutatást erősíteni azzal, hogy szövegeket fordítok magyarra, és a fiatalok figyelmét ráirányítom ezekre a területekre is. Kínában ezek a kutatások az utóbbi években igen magas szintre emelkedtek.

Kínában sohasem éltem hosszabb ideig. Először 1959-ben jutottam el az országba, saját költségemen, az első magyar turistacsoporttal. Másodszor már a Magyar Tudományos Akadémia jóvoltából, 1960-ban. Ezután 22 éves szünet következett. 1982-től újra utazhattam néhányszor, az utóbbi időkben az MTA és a Kínai Társadalomtudományi Akadémia csereegyezményének keretében már minden évben. Minden utazással sok új dolgot ismerek meg, s igyekszem sok új könyvet vásárolni az óriási kínai könyvtermésből.

Az MTA rendes tagja vagyok, éppen sinológusi mivoltomban. Az MTA Nyelvtudományi Intézetében egy kis orientalisztikai kutatócsoportot vezetek. Érdeklődésem sokoldalúsága megengedte volna, hogy némileg megváltoztassam tudományos pályámat. Én azonban soha egy pillanatra sem bántam meg, hogy a sinológusi pályát választottam, s magamat mindig elsősorban sinológusnak tartottam. Ma is a kínai kultúra szerelmese vagyok.